

Bērniem draudzīga tiesu sistēma – speciālistu viedokļi un pieredze

Kopsavilkums

Eiropas Savienības Pamattiesību hartā ir minētas tiesības, kas īpaši jāņem vērā, domājot par tiesvedībā iesaistītu bērnu tiesībām, un svarīgākās no tām ir cilvēka cieņa (1. pants), spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums (4. pants), tiesības uz brīvību un drošību (6. pants), privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība (7. pants), personas datu aizsardzība (8. pants), diskriminācijas aizliegums (21. pants), bērnu tiesības (24. pants) un tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību (47. pants).

Visām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, lai visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt tiktu ņemtas vērā bērna intereses. Šim principam ir īpaša nozīme gadījumos, kad bērni ir iesaistīti kriminālprocesos un civilprocesos.

Piedalīšanās tiesas procesā var būt smags pārbaudījums ikvienam. Vēl jo vairāk bērnam, kuram tā var kļūt par traumējošu pieredzi, ja procedūras nav bērniem draudzīgas, apkārtējā vide ir nepiemērota un iesaistītie speciālisti nav pienācīgi apmācīti. Tiesvedībā piedalās tūkstošiem bērnu. Dati liecina, ka 2010. gadā tikai 11 dalībvalstīs aptuveni 74 000 bērnu bija cietuši no ziedzīgos nodarījumiem, bet 495 000 bērnu bija iesaistīti vecāku šķiršanās procesos.

Attieksme pret tiesvedībā iesaistītiem bērniem ir svarīga pamattiesību problēma, kas ir aplūkota Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) **Konvencijā par bērna tiesībām (CRC)**, kuru ir ratificējušas visas ES dalībvalstis. ES vēl vairāk apliecina apņemšanos risināt šo problēmu, atbalstot Eiropas Padomes 2010. gada **Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu** un palīdzot dalībvalstīm tiesu sistēmās uzlabot bērnu tiesību aizsardzību.

Eiropas Padomes pamatnostādņēs ir atbalstītas bērnu tiesības tikt uzklausi, tiesības uz informāciju un aizsardzību, kā arī diskriminācijas aizliegums. Lai noteiktu, cik lielā mērā šīs tiesības tiek ievērotas un īstenotas praksē, Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA) sadarbībā ar Eiropas Komisiju ir savākusi un analizējusi šajā kopsavilkumā sniegtos datus. Rezultātos redzams, ka vēl jāiegulda liels darbs, lai tiesu sistēmu visā ES padarītu bērniem draudzīgāku.

Bērnu līdzdalības prakse krimināllietās un civillietās ievērojami atšķiras ne vien starp dalībvalstīm, bet arī dalībvalstīs, apliecinot, ka vajadzīgi skaidri un konsekventi standarti un vadlīnijas un to īstenošanas sistemātiska uzraudzība. Bērni, kuri piedalās kriminālprocesā vai civilprocesā, nesaņem pietiekamu atbalstu; tiesu telpas, kas bērniem var šķist biedējošas, ne vienmēr ir pielāgotas bērnu vajadzībām. Konkrēti pasākumi, piemēram, lai tiesā nepieļautu bērnu tiešu saskari ar atbildētājiem un lieciniekiem vai nodrošinātu bērna informētību un izpratni par tiesvedību, vēl nav ierasta prakse. Taču pētījumā ir atklāti arī vairāki daudzsoļošanas prakses piemēri, no kuriem daži ir īsumā izklāstīti šajā kopsavilkumā.

Padarot tiesu sistēmas bērniem draudzīgākas, tiek uzlabota bērnu aizsardzība, sekmēta viņu jēgpilna līdzdalība un vienlaikus uzlabota tiesu sistēmu darbība. Šajā kopsavilkumā iekļautie rezultāti dalībvalstīm var lieti noderēt, lai apzinātu šķēršļus, nepilnības un vājās vietas tiesvedības jomā, jo īpaši attiecīgo ES direktīvu transponēšanas un īstenošanas procesā. Bērniem draudzīga pieeja saskaņā ar Eiropas Padomes pamatnostādņēm padarīs piedalīšanos tiesvedībā par drošāku pieredzi bērniem ES.

Datu vākšana un aptvērums

ES plānā par bērnu tiesībām minēts, ka ticamu un salīdzināmu datu trūkums kavē ar pierādījumiem pamatotas politikas izstrādi un īstenošanu. Lai novērstu datu trūkumu, Eiropas Komisija un FRA ir izvērtējušas pašreizējo darbu šajā jomā. Koordinētajā un sistemātiskajā datu vākšanā tika iekļauti FRA 2010. gadā izstrādātie bērnu tiesību rādītāji, ko attiecībā uz ģimenes tiesībām aģentūra ir turpinājusi izstrādāt 2012. gadā. Rādītāji atbilst ar tiesībām pamatotajam modelim, ko izstrādājis Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Augstā cilvēktiesību komisāra birojs (OHCHR)* un kas paredzēts, lai novērtētu:

- pienākumu subjektu saistības (strukturāli rādītāji),
- šo standartu īstenošanas centienus (procesu rādītāji),
- rezultātus (rezultātu rādītāji).

Lai gūtu vispusīgu izpratni par situāciju, FRA, izmantojot intervēšanas metodi, ir veikusi izpēti uz vietas ES desmit dalībvalstīs – Bulgārijā, Vācijā, Igaunijā, Spānijā, Francijā, Horvātijā, Polijā, Rumānijā, Somijā un Apvienotajā Karalistē** –, kas tika izraudzītas, lai atspoguļotu tiesu sistēmu daudzveidību un dažādo praksi attiecībā uz bērnu līdzdalību tiesvedībā. Aģentūra ir savākusi datus par tiesvedībā iesaistītu speciālistu pieredzi, uzskatiem un viedokļiem, kā arī par to bērnu pieredzi, kuri bijuši iesaistīti tiesas procesos kā cietušie, liecinieki vai dalībnieki.

Bērniem un tiesu sistēmai veltītā FRA darba pirmajā daļā, kas atspoguļota šajā kopsavilkumā, ir aplūkoti speciālistu viedokļi. Tajā ir analizētas atbildes, ko snieguši 570 tiesneši, prokurori, advokāti, tiesu darbinieki, psihologi, sociālie un policijas darbinieki, kuri ikdienā kontaktējas ar tiesas procesos iesaistītiem bērniem. Šis darbs ir palīdzējis veidot sākotnējos procesus un rezultātu rādītājus, izmantojot kvalitatīvus datus par desmit ES dalībvalstīm. Procesu un rezultātu rādītāju veidošana tiks turpināta, izmantojot faktus, kas iegūti FRA uz vietas veiktās izpētes otrajā daļā, intervējot bērnus. Pamatojoties uz speciālistu un bērnu iztaujāšanas rezultātu kombinētu analīzi, FRA publicēs atzinumus par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu.

Paralēli šim darbam Eiropas Komisija visās ES dalībvalstīs ir vākusi pieejamos statistikas datus par bērnu līdzdalību tiesvedībā. Dati aptver 2012. gada 1. jūnijā spēkā esošos tiesību aktus, noteikumus un politiku, kas ietekmē izturēšanos pret tiesvedībā iesaistītiem bērniem, atspoguļojot stiprās puses un potenciālās nepilnības. Šis darbs ir palīdzējis veidot strukturālos rādītājus.

* OHCHR (2012), Human Rights Indicators: A guide to measurement and implementation.

** Francijā datu vākšana uz vietas tika veikta Ildefransā, Provansā-Alpos-Azūra krastā, Franškontē, Ronā-Alpos, Puatū-Šarantē, Ziemeļfrancijā-Padekalē, Bretonā un Reinjonā; Vācijā – Berlīnē-Brandenburgā, Hesēnē, Bavārijā, Lejassaksijā, Reinzemē-Pfalcā, Ziemeļreinā-Vestfālenē, Hamburgā, Sārzemē, Brandenburgā, Tīringenē un Meklenburgā-Priekšpomerānijā; Spānijā – Andalūzijā, Katalonijā un Madridē un Apvienotajā Karalistē – Anglijā, Velsā un Skotijā.

Galvenie rezultāti un ar pierādījumiem pamatoti ieteikumi

Tiesības tikt uzklautam

Tiesībām tikt uzklautam un paust viedokli ir būtiska nozīme, lai efektīvi piedalītos tiesas procesā. ES, Eiropas Padome un ANO garantē bērniem šīs tiesības.

Taču ar vienkāršu bērna viedokļa iegūšanu ir par maz. Lai nodrošinātu jēgpilnu līdzdalību, attiecīgajām iestādēm jārada droša un draudzīga vide, kā arī jāizmanto atbilstošas iztaujāšanas metodes, lai noteiktu un ņemtu vērā bērna īpašās vajadzības.

“Savas karjeras laikā esmu ievērojis būtiskas pārmaiņas: [...] agrāk bērnu pratināšanu tiesas procesā uzskatīja par vienkāršu formalitāti, taču tagad situācija ir mainījusies.”
(Spānija, tiesas ierēdnis)

Daži respondenti uzskata, ka bērnu uzklaušana ne vienmēr ir jēgpilna un vajadzīga, un ierosina pēc iespējas ierobežot uzklaušanu skaitu. Citi pārliecināti atbalsta bērnu tiesības tikt uzklautiem un paust viedokli, iesakot vienmēr ņemt vērā bērna attīstības pakāpi, lingvistiskās spējas un veselības stāvokli.

“Ikviens jaunietis vēlas būt pārliecināts, ka persona, kura pieņem lēmumu, tā pieņemšanas brīdī ir informēta par viņa viedokli. Daudzi jaunieši nevēlas pieņemt lēmumus paši, viņi saprot, ka tas nav viņu uzdevums, un negrib uzņemties šo nastu. Taču viņi vēlas būt droši, ka persona, kura pieņem lēmumu, tā pieņemšanas procesā ir ņēmusi vērā viņu teikto.” (Apvienotā Karaliste, sociālais darbinieks)

FRA uz vietas veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka bērni biežāk tiek uzklausi kriminālprocesā, nevis civilprocesā, jo krimināllietās ir nepieciešami pierādījumi. Bērniem nav vienmēr jāpiedalās civilprocesā, piemēram, ģimenes tiesību lietās, kas attiecas uz tādiem jautājumiem kā šķiršanās un aizgādība. Kriminālprocesā ir vairāk procesuālo garantiju nekā civilprocesā, jo īpaši, ja bērns ir nevis liecinieks, bet cietušais. Arī civilprocesā iestādes biežāk piešķir dažas procesuālās tiesības bērniem, kuri ir prasītāji, nevis liecinieki vai procesa dalībnieki. Kriminālprocesā biežāk nekā civilprocesā ir pieejama un tiek izmantota videoaparātūra un bērniem piemērotas tiesas sēžu zāles.

Visi respondenti uzsver visu iesaistīto speciālistu koordinēta un profesionāla darba nozīmi, lai ierobežotu un mazinātu jebkādas negatīvas sekas, ko bērni varētu izjust. Kopumā var teikt, ka gadījumos, kad bērnus uzklausa apmācīti speciālisti un ir pieejamas vadlīnijas par bērnu uzklaušanu, speciālisti rīkojas atbilstošāk. Bērni jūtas drošāk, ja uzklaušanu skaits ir mazāks, tajās piedalās mazāk cilvēku un bērnus uzklausa tikai viens apmācīts speciālists. Tādā gadījumā bērni var arī labāk izmantot savas tiesības un sniegt ticamākas, mazāk ietekmētas liecības.

“[...] bērns kopā ar vecākiem ierodas policijā un sniedz liecību, būdams pārliecināts, ka policija ir valsts iestāde, kurā nedrīkst melot. Tad bērns ierodas pie izmeklēšanas tiesneša un sniedz liecību tiesā (vietējā tiesā izmeklēšanas laikā), un tagad mēs viņu izsaucam trešo reizi un liekam visu atkal atkārtot. Tas ir briesmīgi.” (Horvātija, psihologs)

FRA savākie fakti pētījumā iesaistītajās desmit ES dalībvalstīs liecina, ka dalībvalstīs reizēm neievēro bērnu tiesības tikt uzklausi tiesas procesā. Tiek uzskatīts, ka uzklaušana tiklab civilprocesā, kā kriminālprocesā bērniem ir traumējoša. Tomēr gan civilprocesā, gan kriminālprocesā ir panākts progress, veidojot bērniem draudzīgāku tiesu sistēmu. Panākumi ir gūti, gādājot, lai visā tiesas procesā, jo īpaši civillietu izskatīšanā, vairāk piedalītos sociālās aprūpes speciālisti. Nozīme ir bijusi arī īpašu pasākumu pieņemšanai, lai pasargātu bērnus no atkārtotās viktimizācijas.

Turpmāk izklāstītie vispārīgie apsvērumi par iespējamo rīcību var palīdzēt panākt, lai bērnu tiesības tikt uzklausi tiku īstenotas pēc iespējas bērniem draudzīgākā veidā, gādājot, lai bērni jūtas nepiespiesti un droši un spēj efektīvi un brīvi izteikt savu viedokli.

Specializētu bērnu lietu tiesu izveide

- Ne visās dalībvalstīs ir specializētas krimināltiesas un civiltiesas. Taču šādās struktūrās biežāk ir bērniem piemērotas telpas, aizsardzības līdzekļi un apmācīti bērnu lietu speciālisti. ES dalībvalstīm, kurās to vēl nav, ir jāizveido šādas specializētas struktūras, kā arī bērnu tiesību un bērniem draudzīgas tiesu sistēmas jomā kompetentu juristu/tieslietu speciālistu sistēma.

Bērna brieduma pakāpes noteikšana

- Briedumam ir izšķiroša nozīme, nosakot veidu, kādā bērnam būtu jāpiedalās tiesas procesā. ES dalībvalstīm ir jāievieš skaidra juridiska brieduma definīcija.
- Pašlaik, trūkstot skaidriem kritērijiem, katrs tiesnesis var novērtēt bērna briedumu pēc saviem ieskatiem. ES dalībvalstīm ir jāpieņem objektīvāka bērnu brieduma novērtēšanas metode, ņemot vērā vecumu un spriestspēju.

Procesuālo garantiju noteikšana, lai nodrošinātu bērnu līdzdalību

- Speciālisti uzskata, ka procesuālas garantijas kriminālprocesā, piemēram, bērniem piemērotu uzklaušanas apstākļu radīšana, mazina bērnu satraukumu un sekundāras viktimizācijas risku. Kriminālprocesā un civilprocesā tiesas sēdes, arī pirmstiesas uzklaušana ES dalībvalstīm ir jāieraksta video formātā, lai izvairītos no nevadzīgas atkārtotības un nodrošinātu ierakstu kā juridiski pieņemamu pierādījumu. Kriminālprocesā ES dalībvalstīm ir jāievieš pasākumi, lai nepieļautu bērna saskari ar atbildētāju un citiem procesa dalībniekiem, ko bērns var uztvert kā apdraudējumu. Civillietās ES dalībvalstīm ir jāapsver iespēja kā alternatīvu tiesas procesam biežāk izmantot mediāciju.

- Astonās no desmit pētījumā iesaistītajām dalībvalstīm ir krimināltiesību normas par bērnu tiesībām tikt uzklausiem kā cietušajiem, bet sešās – par tiesībām tikt uzklausiem kā lieciniekiem. Civilprocesā atkarībā no lietas veida bērna uzklaušana ir obligāta vai fakultatīva, vai vispār netiek reglamentēta. Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES ir jāpiemēro iekļaujošā pieeja, lai procesuālās garantijas attiektos uz visiem gadījumiem, kad tiesvedībā ir iesaistīti bērni, vienlaikus veicot bērna brieduma novērtējumu.
- ES dalībvalstīm jāgādā, lai bērnus uzklausi tikai apmācīti speciālisti, un jāpalielina specializētu un apmācītu darbinieku klātbūtne tiesas sēdē. Šajā nolūkā jānodrošina speciālistu apmācība par bērniem draudzīgām uzklaušanas metodēm. Iestādēm turklāt arī jānodrošina visos tiesvedības posmos – jo īpaši informēšanā un sagatavošanā tiesas sēdei – no vecākiem neatkarīga uzticības persona, kas atbalstītu bērnu. ES politikas plānošanā jāpievērš uzmanība arī speciālistu apmācībai un mācību programmu saskaņošanai.

Bezmaksas juridiskās palīdzības pieejamība, tostarp bezmaksas un vienkārša juridiskās pārstāvības pieejamība bērniem

- Dažās ES dalībvalstīs bezmaksas juridiskā palīdzība krimināllietās ir pieejama tikai personām, kuras atbilst finansiāliem kritērijiem. Respondenti no visām valstīm ziņo par bērnu juridiskās pārstāvības trūkumu civillietās. ES dalībvalstīm ir bez nosacījumiem jānodrošina juridiskā palīdzība visiem bērniem. Tajā jāietver bezmaksas juridiskās pārstāvības pieejamība visā tiesvedības laikā un birokrātisku šķēršļu, piemēram, garu procedūru un materiālā stāvokļa pārbaūžu, likvidēšana.
- ES dalībvalstīm jāgādā, lai visiem bērniem un viņu vecākiem/aizbildņiem tiktu nodrošinātas skaidras vadlīnijas par juridiskās palīdzības pieejamību un būtu pieejami bērnu lietās specializējušies advokāti, kuri varētu pārstāvēt bērnus tiklab civilprocesā, kā kriminālprocesā.

Daudzsološa prakse

Aizbildņu tandēma modeļa ieviešana

Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Velsā) ikvienam bērnam, kurš iesaistīts civillietā, ieceļ Bērnu un ģimenes lietu tiesas Konsultāciju un atbalsta dienesta aizbildni, kurš piedalās tiesvedībā bērna vārdā. Aizbildņi bērnu vietā ierodas tiesā, un viņu pienākums ir informēt tiesu par bērnu vēlmēm un emocijām. Viņu pienākums ir arī izskaidrot bērniem tiesas procesu un regulāri informēt bērnus par lietas izskatīšanas gaitu un gala iznākumu. Aizbildņi arī ieceļ advokātus, kuri nodrošina bērnu juridisko pārstāvību, piemērojot t. s. pārstāvības “tandēma modeli”. Ja aizbildņa viedoklis par bērna interesēm nesakrīt ar bērna viedokli, bērnu atsevišķi var pārstāvēt otrs advokāts.

Somijā gadījumos, kad vecāki tiesas procesā nevar būt bērna aizbildņi interešu konflikta dēļ, ieceļ aizbildni, kurš tiesā pārstāv bērna intereses. Dažās Somijas pašvaldībās (piemēram, Kouvolas un Kotkas reģionā) par aizbildņiem *ad litem* var iecelt sociālā darba speciālistu un advokātu, un šī sadarbības sistēma arī ir pazīstama ar nosaukumu “tandēma modelis”.

Tiesvedības ilguma samazināšana

- Krimināltiesību jomā septiņās no desmit pētījumā iesaistītajām ES dalībvalstīm ir īpašas tiesību normas, lai novērstu bērnu tiesvedību izskatīšanas nepamatotu kavēšanos, bet civiltiesību jomā tikai trīs dalībvalstīs, izskatot lietas, kurās ir iesaistīti bērni, izmanto paātrinātas procedūras, turklāt tikai ar zināmiem nosacījumiem. ES dalībvalstīm jāievieš efektīvas garantijas, lai nepieļautu nepamatotu kavēšanos.
- Dalībvalstīm jāievieš skaidri noteikumi, lai ierobežotu civillietās un krimināllietās bērnu iztaujāšanas un uzklaušanas pieļaujamo kopējo skaitu. ES dalībvalstīm ir jāstiprina iesaistīto dažādu disciplīnu speciālistu sadarbība, lai samazinātu uzklaušanu skaitu.

Speciālistu nodrošināšana ar noteikumiem un vadlīnijām bērnu uzklaušīšanā

- *FRA* uz vietas veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka uzklaušīšanas prakse parasti ir atkarīga no individuālām profesionālām prasmēm un tiesās un reģionos atšķiras. Standartizēti, sīki izstrādāti noteikumi un vadlīnijas, kādas tiek izmantotas, piemēram, Somijā un Apvienotajā Karalistē, palīdz samazināt uzklaušīšanu skaitu un

uzlabot komunikāciju ar bērniem. ES dalībvalstīm jāgādā, lai visi tiesas procesos iesaistītie speciālisti tiktu nodrošināti ar skaidriem un bērniem draudzīgiem noteikumiem un vadlīnijām par bērnu uzklaušīšanu. Tam jānotiek vienlaikus ar procedūru standartizāciju un koordināciju starp dažādiem dalībniekiem, lai saskaņotu uzklaušīšanu. Kā atsauces punktus var izmantot daudzsološas prakses piemērus. Apmaiņa ar vadlīnijām un daudzsološu praksi ES dalībvalstīs un dalībvalstu starpā palīdzētu uzlabot procedūras.

Daudzsološa prakse

Vadlīniju par bērnu iztaujāšanu izstrāde

Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Velsā) Tieslietu ministrija 2011. gadā ir izstrādājusi vadlīniju dokumentu par bērnu kā cietušu un liecinieku iztaujāšanu. Vadlīnijas ar nosaukumu "Labāko pierādījumu iegūšana kriminālprocesā: vadlīnijas par cietušu un liecinieku iztaujāšanu un vadlīnijas par speciālu pasākumu izmantošanu" (*ABE*)* ir adresētas visiem, kuri iesaistīti attiecīgā izmeklēšanā, tostarp policijai, pieaugušo un bērnu sociālās aprūpes darbiniekiem un juridisko profesiju pārstāvjiem. Bērnu *ABE* iztaujāšanu var ierakstīt video formātā un vēlāk parādīt bērna primārās liecības vietā.

Arī Skotijas valdība 2011. gadā ir publicējusi iztaujāšanas paraugprakses vadlīnijas ar nosaukumu "Vadlīnijas par bērnu kā liecinieku kopīgu iztaujāšanu izmeklēšanas intervijās Skotijā"**.

Saskaņā ar šīm vadlīnijām iztaujāšanu kopīgi veic īpaši apmācīti policijas un sociālie darbinieki un tā tiek ierakstīta video formātā. Lai ātri reaģētu uz iztaujāšanas pieprasījumiem, sociālie darbinieki, kuri ir apmācīti veikt kopīgas izmeklēšanas intervijas, darbojas partnerībā kopā ar policijas darbiniekiem. Lai gan iztaujāšanu ieraksta video formātā, saskaņā ar standarta praksi bērni sniedz tiešas mutiskas liecības.

Somijā gan policijas darbinieki, gan psihologi ievēro vadlīnijas par bērnu uzklaušīšanu un informēšanu. Valsts labklājības un veselības pētniecības un veicināšanas centrs (*Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes / Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes*) ir veicis vadlīniju izstrādi. Somijā ir izstrādāts arī īpašs vadlīniju kopums par seksuālā vardarbībā un/vai uzbrukumos un piekaušanā cietušu bērnu iztaujāšanu***.

* *Achieving Best Evidence in Criminal Proceedings: Guidance on interviewing victims and witnesses and guidance on using special measures*: www.justice.gov.uk/downloads/victims-and-witnesses/vulnerable-witnesses/achieving-best-evidence-criminal-proceedings.pdf

** *Guidance on Joint Investigative Interviewing of Child Witnesses in Scotland*: www.scotland.gov.uk/Publications/2011/12/16102728/0

*** *Stakes (2003), Vadlīnijas par izmeklēšanu gadījumos, kad notikusi pret bērniem vēsta seksuāla vardarbība un uzbrukumi vai bērnu piekaušana (Opas lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittämisestä), nav publiski pieejamas.*

Piemērotu telpu izmantošana bērnu uzklaušīšanai

- Arī tad, ja ir pieejamas bērniem piemērotas telpas, ko paredzēts izmantot kriminālprocesā, civillietās tās tiek reti izmantotas. Dalībvalstīm jānodrošina, lai bērniem piemērotas iztaujāšanas telpas būtu pieejamas ne vien visās krimināllietās, bet lai tās būtu izmantojamas arī civillietās gadījumos, kad nav citu bērniem piemērotu telpu. Šādām telpām jābūt pieejamām visā valstī, arī lauku apvidos.

- Starp dalībvalstīm pastāv arī lielas atšķirības attiecībā uz esošu, bērniem piemērotu telpu izmantošanu, kas ir atkarīga no tādiem faktoriem kā piekļuve vietām ar ieraksta aparātūru. Dalībvalstīm jālikvidē tehniskie un loģistikas šķēršļi, lai padarītu bērniem piemērotu telpu izmantošanu par standartpraksi.
- Bērniem piemērotās telpās parasti ir rotallietas, videoaparātūra un pierādījumu iegūšanas līdzekļi, taču speciālisti apgalvo, ka aprīkojums bieži nav vecuma grupām atbilstošs. ES dalībvalstīm jāraugās, lai bērniem piemērotas

Daudzsološa prakse

Bērniem piemērotu iztaujāšanas līdzekļu izmantošana

Lai bērniem uzklaušanās laikā atvieglotu saziņas procesu, vairākas valstis izmanto materiālus, kas atgādina rotaļlietas. Igaunijas policijas iecirkņos bērniem piemērotās iztaujāšanas telpās atrodas anatomiskas lelles, ko seksuālas vardarbības gadījumos var apgērbt un izgērbt (šo līdzekli izmanto vairākas valstis). Lai bērniem palīdzētu izpaust emocijas, sociālie darbinieki Somijā bieži izmanto kartītes ar rotaļlācīšu attēliem. Ir izstrādāti arī lielākiem bērniem paredzēti kartīšu varianti.

Somija, Kouvola. Materiāli, ko atkarībā no bērnu vecuma un attīstības pakāpes izmanto bērnu uzklaušanās.

Igaunija, Tallina. Lelles, ko izmanto bērnu uzklaušanās.

uzgaidāmās, iztaujāšanas un uzklaušanās telpas būtu aprīkotas atbilstoši dažādu vecuma grupu vajadzībām.

Tiesības uz informāciju

Tiesu procedūrās iesaistītu bērnu tiesībām tikt informētiem ir būtiska nozīme, lai nodrošinātu bērnu efektīvu līdzdalību un labklājību. Konkrēta informācija, ko mazās, uztveramās devās piedāvā visos tiesvedības posmos, var mazināt bērnu satraukumu, iespējams, pirmo reizi saskaroties ar tiesu sistēmu, kas bērniem var šķist biedējoša. Labi informēti bērni iegūst lielāku uzticību un paļāvību tiklab attiecībā uz sevi, kā arī uz tiesu sistēmu. Viņi jūtas drošāk un runā brīvāk, bet tas nozīmē, ka viņu liecībām tiek pievērsta lielāka uzmanība un viņi var pilnvērtīgāk piedalīties tiesas procesā.

“Pēc manām domām, nākot uz tiesu, bērni izjūt lielu nemieru un bailes un principā nesaprot, kas notiek un kāpēc viņus ved uz šejieni, tāpēc viņi ir nobijušies, tādas ir bērnu izjūtas. Piemēram, reiz kāda maza meitenīte man jautāja, vai es viņai šļircināšot zāles?” (Rumānija, tiesnesis)

Tiesības uz informāciju kriminālprocesos tiesā ir paredzētas visu pētījumā iesaistīto ES dalībvalstu tiesību aktos, izņemot Skotiju Apvienotajā Karalistē. Taču intervijas liecina, ka veids, kādā bērni tiek informēti, proti, informācijas saturs, kā arī kad un kurš to sniedz, lielā mērā atšķiras. Tiesības uz informāciju ir mazāk reglamentētas civilprocesos, kur juristiem un sociālā darba speciālistiem, lemjot par bērniem sniedzamo informāciju, ir lielāka izvēles brīvība.

“[Informācijai] ir ļoti svarīga nozīme – ja mēs neinformēsim bērnus par viņu tiesībām, viņiem var nebūt citu iespēju par tām uzzināt. [...] es uzskatu, ka tas, ka bērni zina, ka viņiem ir priekšrocības, viņiem nāk par labu, jo viņi grib un vēlas šīs priekšrocības izmantot.” (Rumānija, psihologs)

Vecāki parasti ir pirmie, kuri saņem informāciju par tiesas procesu, un viņiem ir svarīga funkcija bērnu informēšanā. No vecākiem bieži gaida, lai viņi uzņemtos bērnu galveno informētāju funkciju un izskaidrotu materiālus bērniem pat tad, ja tā pati informācija tiek nosūtīta arī tieši bērniem. Intervēto speciālistu vidū šī prakse ir strīdīgs jautājums, jo vecāku ietekme var būt neobjektīva, jo īpaši civilprocesā.

“Tā ir taisnība, ka nekas netiek plānots. Mēs īpaši necenšamies noskaidrot, kādu informāciju bērni saņem.”
(Francija, prokurors)

Runājot par sniedzamo informāciju, krimināltiesību un civiltiesību jomas speciālisti ir vienprātīgi, ka bērni jāinformē par viņu tiesībām, tiesvedības posmiem, par to, kas notiks uzklaušanās, un par aizsargpasākumu pieejamību. Vairāki speciālisti ir diskutējuši par pareizā līdzsvara atrašanu starp bērnu pienācīgu informēšanu un viņu nepārslogošanu ar informāciju. Konkrēta, saprotama informācija var mazināt satraukumu, bet informācijas pārpilnība var to palielināt.

“Bērna rīcībā ir jābūt informācijai, taču tā jāsniedz zināmās devās.” (Igaunija, advokāts)

Bērna spējas saprast informāciju par tiesas procesu ietekmē vecums un attīstības pakāpe. Tāpēc informācija jāpielāgo bērnu vecumam, attīstības posmam, pieredzei un psiholoģiskajam stāvoklim. Speciālisti ir vienprātīgi, ka bērniem jāsaņem pietiekama informācija un ka arī pavisam mazi bērni spēj saprast savas liecības nozīmi. Taču speciālisti domā, ka mazākiem bērniem būtu jāizprot tikai process kopumā un viņu funkcija tajā, neiedziļinoties sīkās juridiskās detaļās.

Kā informācijas sniegšanas kanālus var minēt speciālistiem paredzētus metodiskus tiešsaistes materiālus par to, kā un par ko informēt bērnus, pavēstes un informatīvas, vairāk vecākiem domātas vēstules, mutiskus skaidrojumus bērniem par viņu tiesībām un īpaši izstrādātus informatīvus bukletus, kas paredzēti dažādu vecuma grupu un dažādās valodās runājošiem bērniem. Vecākiem un speciālistiem, kuri atbalsta bērnus (sociālajiem darbiniekiem, juridiskajiem pārstāvjiem), arī jāsaņem bērniem sagatavotie informatīvie materiāli, lai viņi varētu informēt bērnus vienkāršā un pieejamā valodā.

“Katram darbiniekam, kas strādā ar bērniem, ir sava pieeja, savi uzskati un izpratne par to, kas būtu jādara [..], tāpēc rezultāts nav efektīvs. Piemēram, var gadīties tā, ka pirms gada mēs esam piedalījušies lietas izskatīšanā [..] un kāds no maniem kolēģiem (vai es) ir strādājis ar bērnu, bet pēc kāda laika saistībā ar jaunu lietu, kurā atkal ir iesaistīts tas pats bērns, uz tiesu tiek izsaukts cits kolēģis, un šis kolēģis vai kolēģe sniedz informāciju citādi. Bērns var apjukt, bet var arī neapjukt.” (Bulgārija, sociālais darbinieks)

Bērniem ir tiesības saņemt informāciju ne vien tad, kad viņi jau piedalās tiesas procesā, bet arī pirms procesa sākuma, lai palielinātu viņu izpratni par tiesībām tikt uzklautiem jautājumos, kas viņus skar. Francijā piemēro visaptverošu pieeju.

Respondenti atzīst, ka bērnu tiesību uz informāciju īstenošanu kriminālprocesos un civilprocesos kopumā var uzlabot. Ja informatīvie materiāli ir pielāgoti bērnu vajadzībām, ņemot vērā viņu vecumu un brieduma pakāpi, un ir pieejami īpaši informācijas pakalpojumi, piemēram, tiesas apmeklējumi pirms tiesas procesa, bērni jūtas drošāk un runā brīvāk, bet tas nozīmē arī to, ka viņu liecības vairāk tiek ņemtas vērā.

Daudzsološa prakse

Bērniem pieejama juridiska informācija un konsultācijas

Francijā vairākās pilsētās ir izveidoti kontaktpunkti, kur bērniem ir pieejami specializēti juristi, kuri sniedz informāciju par bērnu tiesībām un konsultācijas, un atbalstu civiltiesiskos un krimināltiesiskos jautājumos. Šis tiksšanās ir bezmaksas un konfidenciālas, un bieži tiek piedāvāti pakalpojumi bez iepriekšēja pieraksta, kā arī uzticības tālruni un izpratnes padziļināšanas pasākumi skolās.

Šeit tiek reklamēta bērnu advokātu programma (Avoc'enfants), kas ļauj civiltietās un krimināllietās iesaistītiem bērniem un jauniešiem sazināties ar advokātiem, kuri ir specializējušies bērnu lietās un sniedz bērniem konsultācijas un informāciju par viņu tiesībām.

Obligātās procedūras attiecībā uz bērnu informēšanu – kā, kad un par ko bērni jāinformē un kuram tas jādara

- Speciālisti parasti uzskata, ka valsts tiesiskais regulējums tiklab krimināltiesību, kā civiltiesību jomā ir pārāk vispārīgs. Tajā nav precizēts, kur, kad un kā bērni jāinformē, kāda informācija jāsniedz un kuram tas jādara. Tāpēc sniegtā informācija atšķiras un bērni bieži netiek pienācīgi informēti. Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES ir jānodrošina, lai saskaņā ar tiesību normām visiem bērniem un visās tiesvedībās būtu garantētas tiesības uz informāciju.
- Šķiet, ka vājākais aspekts visās pētījumā iesaistītajās ES dalībvalstīs ir tiesas lēmumos norādāmā informācija. Pēc tiesas procesa sniedzamajā informācijā ir jāiekļauj skaidra norāde uz bērnu tiesībām un pieejamajām iespējām, tostarp pārsūdzības tiesībām un atbalsta pakalpojumiem. Informācija vienmēr ir jāsniedz bērniem piemērotā valodā un vecumam un briedumam atbilstošā formātā.
- Salīdzinājumā ar krimināltiesību jomu pienākums sniegt bērniem informāciju civiltiesību jomā ir vēl vājāk formulēts. Pirms rīcības spējas vecuma sasniegšanas bērni pārsvarā tiek informēti ar vecāku vai juridisko pārstāvju starpniecību. Dalībvalstīm jāapsver iespēja noteikumus palielināt psihologu un attiecīgu sociālā darba speciālistu funkciju un paplašināt bērniem sniedzamās informācijas apjomu.

Daudzsološa prakse

Cietušo bērnu informēšana par tiesas procesa iznākumu

Vācijā cietušo un liecinieku tiesības ir nostiprinātas 1986. gada Cietušo aizsardzības likumā un divos cietušo tiesību reformu likumos. Tajos ir iekļauts pienākums informēt cietušos par galīgo spriedumu un nodrošināt, lai viņiem būtu pieejami lietas materiāli. Arī Somijā cietušos bērnus informē par tiesas procesa iznākumu. Ja cietušais nav sasniedzis 15 gadu vecumu, spriedumu nosūta bērna advokātam vai aizbildnim. Par bērna un viņa ģimenes informēšanu tādā gadījumā atbild advokāts. Aizbildnis vai advokāts arī informē bērnu par visiem sprieduma praktiskajiem aspektiem, piemēram, zaudējumu atlīdzību. Par 15 gadiem vecākiem bērniem spriedumu nodod personīgi.

Atbalsta dienestu pieejamība bērnu un viņu vecāku pienācīgai informēšanai

- Atbalsta dienestiem, jo īpaši cietušo un liecinieku atbalsta dienestiem, ir svarīga nozīme, sniedzot informāciju bērniem un viņu vecākiem, sagatavojot bērnus uz klausīšanai tiesas procesā, pavadot viņus tiesas procesa laikā, kontrolējot viņu izpratni un nodrošinot vispārēju aizsardzību. Pakalpojumos var būt ietverti tiesas apmeklējumi pirms tiesas procesa, lai iepazīstinātu bērnus ar tiesu, mājas vizītes un atbalsts pirms un pēc tiesas procesa, kā arī tā laikā. ES dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES ir jāgādā par tādu atbalsta dienestu izveidi, kas būtu pieejami visiem bērniem, kuri piedalās tiesvedībā.

Daudzsološa prakse

Starpnieku izmantošana iztaujāšanā un uzklaušānā

Apvienotajā Karalistē (Anglijā un Velsā) bērniem pieejamo juridisko atbalsta pasākumu svarīgs papildinājums ir starpnieki. Starpnieks var palīdzēt plānot un īstenot iztaujāšanu policijā, iesniegt tiesai rakstisku ziņojumu par bērna komunikācijas spējām un, ja iztaujāšana bērna uzklaušāšanas laikā nav atbilstoša, uz to norādīt. Tomēr izmaksas un ierobežotā pieejamība neļauj starpnieku izmantošanai kļūt par standartu atbalsta pasākumu. Reģistrētus starpniekus arvien vairāk izmanto, lai atbalstītu pavisam mazus bērnus vai bērnus ar specifisku invaliditāti, kas apgrūtina komunikāciju, taču jauniešiem bez papildu neaizsargātības faktoriem starpnieki parasti nav pieejami. Tiesneši gan apgalvo, ka darbā ar starpniekiem gūtā pieredze viņiem ļauj pārtraukt neatbilstošu iztaujāšanas paņēmienu izmantošanu arī bez starpnieka klātbūtnes.

Papildu informāciju sk. *Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999*, www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/23/contents

- Vairums dalībvalstu piedāvā atbalsta pakalpojumus, tomēr respondenti, jo īpaši sociālā darba speciālisti, uzskata, ka šajā jomā vēl ir daudz darāmā. Šķiet, ka dalībvalstīs, kurās attiecībā uz informēšanas procedūrām nav obligātu prasību, savās atbalsta programmās pievēršas galvenokārt smagiem gadījumiem un konkrētiem noziedzīgu nodarījumu veidiem, piemēram, cilvēku tirdzniecībai un seksuālai varmācībai, un drīzāk cietušajiem, nevis lieciniekiem. Turklāt bērni un viņu vecāki bieži netiek pietiekami informēti par pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem, tāpēc nevar izmantot to priekšrocības. Jāveic pasākumi, lai nodrošinātu, ka bērni un viņu vecāki vai aizbildņi tiktu informēti par atbalsta

pakalpojumiem un to pieejamību. Dalībvalstīm arī jāatzīst vecāku svarīgā nozīme bērnu informēšanā un atbalstīšanā un jāatbalsta centieni paaugstināt vecāku izpratni un atbalstu.

Viena persona, kura atbild par bērna sagatavošanu, informēšanu un atbalstīšanu pirms un pēc tiesas procesa un tā laikā

- Dalībvalstu tiesiskais regulējums gan krimināltiesību, gan civiltiesību jomā parasti ir pārāk vispārīgs, un tajā nav norādīts, kuram bērni jāinformē. Tāpēc vecāki var būt vienīgie, kuri informē bērnus neatkarīgi no tā, vai viņi paši ir labi informēti vai ir neitrālas personas. Citos gadījumos speciālisti var izstrādāt savu, nereti atšķirīgu praksi. Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES ir jāgādā par speciālistu nodrošināšanu ar skaidriem noteikumiem un vadlīnijām par bērnu informēšanu, garantējot konsekventu, standartizētu, bērniem draudzīgu pieeju. Turklāt visi speciālisti, kuri informē bērnus, ir attiecīgi jāapmāca.
- Pētījumi rāda, ka bērni netiek pietiekami informēti, ja kā kontaktpersona nav iecelts viens speciālists, kura uzdevums ir visā tiesvedības laikā informēt un sagatavot bērnus. Tāpēc dalībvalstīm jāapsver iespēja iecelt vienu atbildīgo personu. Šai personai jābūt pietiekami apmācītai, pieejamai visos tiesvedības posmos un jāuzņemas starpnieka funkcija starp bērnu un atbalsta un bērnu aizsardzības dienestiem, policijas darbiniekiem, tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem, kā arī vecākiem. Tiek uzskatīts, ka labi piemēroti šai funkcijai ir sociālā darba speciālisti, kuri var atbalstīt bērnus ilgāk nekā tiesneši un citi juridisko profesiju pārstāvji. Ja netiek nodrošināts viens kontaktpunkts, dalībvalstīm jāgādā, lai dažādie dalībnieki, kuru pienākums ir sniegt informāciju, efektīvi koordinē savas darbības.

Bērniem piemērotas informācijas pieejamība

- Vairākas valstis ir izstrādājušas bērniem piemērotus materiālus, lai izskaidrotu tiesas procesu, bērnu tiesības, iesaistīto personu funkcijas, bērniem adresētas pavēstes un juridiskus paziņojumus un to, kas bērnus gaida tiesā. Citās valstīs bērniem vienkārši iedod tos pašus materiālus, ko izmanto pieaugušo informēšanai, bet arī tie var nebūt sistemātiski pieejami. Dalībvalstīm ir jāpieņem skaidri, standartizēti noteikumi par bērniem piemērotas informācijas nodrošināšanu visos tiesas procesos iesaistītiem bērniem, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi. Jāizmanto dažādi kanāli un formāti, piemēram, tiešsaistē un

izdrukas veidā pieejamas brošūras un informatīvas lapas, kā arī jāsniedz rakstiska un mutiska informācija. ES dalībvalstīs un dalībvalstu starpā ir jākopīgo un jāizmanto jau izstrādāti materiāli.

Daudzsološa prakse

Bērniem piemērotu informatīvu bukletu izmantošana

Skotijas Bērnu lietu ziņotāju administrācija (*Children's Reporter Administration*) ir izstrādājusi dažādas bērniem paredzētas informatīvas brošūras par bērnu uzklaušanās sistēmu un bērnu funkciju tajā. Tās ir pieejamas dažādām vecuma grupām: 5–8 gadus veciem, 8–12 gadus veciem un 13 gadus veciem un vecākiem bērniem *. Bērnu lietu ziņotājs nosūta šīs brošūras bērnam (vai bērna vecākiem, ja bērns ir jaunāks par 12 gadiem) kopā ar nosūtījuma pamatiem (*Grounds for Referral*). Sociālais darbinieks sarunās ar bērnu pamatojas uz šiem materiāliem, skaidrojot, kas notiks uzklaušanās, un atbildot uz jautājumiem. Atkarībā no bērna vecuma un spējām sociālais darbinieks var izmantot rotaļu terapiju. Skotijas Bērnu lietu ziņotāju administrācija ir veikusi pētījumu ar bērnu piedalīšanos par pašreizējās bērnu interešu aizstāvības sistēmas efektivitāti, konstatējot, ka bērni nesaņem pietiekamu informāciju. Administrācija ir izstrādājusi projektu, lai pārskatītu savus materiālus, izmantojot to bērnu ieguldījumu, kuriem ir ar sistēmu saistīta pieredze **.

* *Scottish booklets: www.scotland.gov.uk*

** *Getting It Right For Every Child – Children and young people's experiences of advocacy support and participation in the Children's Hearings System: Big Words and Big Tables: www.gov.scot/Publications/2006/04/27142650/0*

Tiesības uz aizsardzību un privātumu

Tiesvedībā iesaistītu bērnu aizsardzība, vienlaikus rosinot viņu līdzdalību, starptautiskos standartos nepārprotami tiek uzskatīta par prioritāti. Aizsargājoša un droša vide ir nepieciešama, lai bērni varētu pilnvērtīgi un efektīvi piedalīties tiesvedībā un lai netiktu pieļauta potenciāla atkārtota traumēšana.

Pastāv dažāda līmeņa pasākumi bērnu aizsardzībai visā tiesvedības laikā, un to izmantošana jāuzskata par vienu no galvenajiem bērniem draudzīgas tiesu sistēmas nodrošināšanas veidiem. Tiem ir būtiska nozīme, lai garantētu bērnu tiesības tikt nediskriminējoši uzklaušītiem un informētiem, vienlaikus ņemot vērā bērnu intereses, kas ietver pasākumus

bērnu privātuma aizsardzībai. Pastāvot konsekventai un sistemātiskai bērniem draudzīgai praksei, kurā tiek ievēroti skaidri noteikumi un vadlīnijas, principā palielinās iespēja, ka tiks nodrošināta bērnu aizsardzība un drošība. Taču speciālisti apgalvo, ka dažās jomās svarīga nozīme ir elastīgumam, lai pieeju varētu pielāgot atbilstoši katram konkrētam gadījumam.

“Protams, nav iespējams garantēt, ka tā [informācija] vienmēr radīs drošību, gluži pretēji, tā var radīt vēl lielāku satraukumu. Zināmā mērā mums kā pieaugušajiem nevajadzētu pārāk daudz domāt par to, ka bērni jāaizsargā. Protams, neizbēgami jādomā arī par to, ka bērna aizsardzība ir svarīgāka nekā bērna piedalīšanās lietas izskatīšanā. [...] Taču, ja jūs ar bērnu runājat tikai par tiesas procesu un tā norisi, tas bērnam nevar nodarīt nekādu ļaunumu.” (Somija, aizbildnis (cits speciālists))

FRA uz vietas veiktās aptaujas rezultāti un Eiropas Komisijas savāktie dati liecina, ka lielākā daļa izpētīto dalībvalstu ir veltījušas ievērojamas pūles, lai kriminālprocesā iesaistītos bērnus pasargātu no kaitējuma un aizsargātu viņu privātumu. Raugoties gan no strukturāla, gan procedūras viedokļa, šķiet, ka bērnu tiesību un aizsardzību un privātumu nodrošināšanā ir panākts vislielākais progress. Arī civiltiesību jomā bērnu tiesības uz privātumu tiek vairākos veidos regulētas.

Jāpieņem preventīvi pasākumi, lai bērnus pasargātu no tādiem tiesībpārkāpumiem kā atriebība, iebiedēšana un atkārtota viktimizācija. Šie pasākumi ir īpaši būtiski gadījumos, kad bērns ir cietis no vardarbības ģimenē vai tuvu aprūpētāju vardarbības. Bērna privātums ir nopietni apdraudēts arī tad, ja bērns nonāk saskarē ar tiesu sistēmu, jo īpaši gadījumos, kad lieta piesaista mediju uzmanību. Ņemot to vērā, Eiropas Padomes pamatnostādnēs ir paredzētas vairākas garantijas, lai nodrošinātu bērnu privātuma pilnīgu aizsardzību. Konkrēti, medijos nav jāpublicē personiska informācija par bērniem un viņu ģimenēm, tostarp vārdi, attēli, adreses. Jāveicina videokameru lietošana vienmēr, kad bērni tiek uzklauti vai sniedz liecību. Šajos gadījumos būtu pieļaujama tikai tieši iesaistītu personu klātbūtne un ir jāsauglabā bērnu sniegtās informācijas konfidencialitāte, ja pastāv risks, ka bērnam varētu tikt nodarīts kaitējums. Turklāt piekļuve personas datiem un datu pārsūtīšana ir pieļaujama tikai tad, ja tas ir absolūti nepieciešams, ņemot vērā bērna intereses.

Bērnu aizsardzības sistēmas

- Dalībvalstīm jāgādā, lai pret tiesvedībā iesaistītiem bērniem izturētos kā pret personām, kurām vajadzīga īpaša aizsardzība, ņemot vērā viņu vecumu, briedumu, spriestspējas pakāpi un iespējamās komunikācijas grūtības. Bērnu

aizsardzības sistēmu pamatā jābūt integrētai un mērķorientētai pieejai, kurā būtu ņemtas vērā ne vien bērnu īpašās vajadzības vispārīgā izpratnē, bet arī citi neaizsargātības faktori, piemēram, no seksuālas vardarbības vai vardarbības ģimenē cietušu vai to pieredzējušu bērnu, bērnu ar invaliditāti vai migrantu bērnu īpaša neaizsargātība. Tas nozīmē, ka jānostiprina arī par bērnu lietām atbildīgu speciālistu sistēma, apvienojot tajā bērnu aizsardzības un drošības jomā kompetentus profesionāļus, kuri spēj palīdzēt apzināt īpašas aizsardzības vajadzības. ES politikas plānošanā jāpievērš uzmanība vadlīniju nodrošināšanai par efektīvām, koordinētām bērnu aizsardzības sistēmām.

Daudzsološa prakse

Bērnu identitātes aizsardzība tiešsaistē

Igaunijā publiski (tostarp tiesas tīmekļa vietnē) pieejamos tiesas dokumentos nepublicē bērna identifikācijas datus, norādot tikai bērna iniciāļus.

Arī Francijas tiesību aktos par preses brīvību ir paredzēta aizsardzība pret cietušo bērnu vārdu publisku izpaušanu.

Avots: Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse (1881), Article 39 bis

Procesuālu garantiju noteikšana bērnu aizsardzības nodrošināšanai

- Dalībvalstu tiesiskajā regulējumā attiecībā uz lietu izskatīšanu tiesā ir paredzēti dažādi aizsargpasākumi, kas būtu uzskatāmi par bērniem draudzīgas tiesu sistēmas nodrošināšanas pamatu. Diemžēl praksē šos pasākumus bieži izmanto nepietiekami un parasti atstāj tiesnešu ziņā. Daži no tiem turklāt var būt ierobežoti atkarībā no bērna vecuma un funkcijas tiesas procesā un attiekties, piemēram, uz bērniem kā cietušajiem, nevis kā lieciniekiem. Dalībvalstīm jānosaka procesuālas garantijas un jāuzrauga to īstenošana, lai nodrošinātu, ka visi bērni, kuri piedalās tiesvedībā, pirms un pēc tiesas procesa un tā laikā būtu pasargāti no kaitējuma, potenciālas atkārtotas traumēšanas un identificēšanas.
- Aizsargpasākumi ietver videoierakstu izmantošanu, kam krimināltiesiskās procedūrās jābūt standartprakse, bet civiltiesiskās procedūrās kā fakultatīvai iespējai. Jāpielāgo arī apstākļi, lai ierobežotu iztaujāšanu skaitu, regulētu speciālistu klātbūtni, tiesas procesa laikā un pēc procesa beigām nodrošinātu atbalsta pakalpojumu un kvalificētu bērnu atbalsta personu pieejamību.

- Policijas iecirkņi, tiesu nami un citas vietas, kur tiek uzklauti bērni, ir jāaprīko ar funkcionējošu ierakstu aparāturu, un speciālisti jāapmāca ar to rīkoties. Atbilstoši jāiedala cilvēkresursi un finanšu resursi.
- Tiesvedībā iesaistītu bērnu privātuma aizsardzībai ir jāizmanto identitātes aizsargpasākumi, piemēram, ierakstu droša uzglabāšana, pienācīgi ievērojot datu aizsardzības tiesību aktu noteikumus.
- Dalībvalstīm jāievieš pasākumi, lai nepieļautu bērnu saskari ar atbildētājiem ne vien tiesas sēžu laikā (piemēram, video tiešraides, ekrāni bērna norobežošanai no atbildētāja vai atbildētāja izvešana no tiesas zāles laikā, kad bērns sniedz liecību), bet arī pirms un pēc tiesas sēdēm. Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES ir jānodrošina bērniem piemērota vide visos tiesvedības posmos un jāgādā, lai visi tiesu nami un policijas iecirkņi būtu aprīkoti ar atbilstošām, bērniem piemērotām uzgaidāmām telpām un atsevišķām ieejām. Tās sistemātiski jāizmanto, lai pasargātu bērnu no tikšanās ar iespējamo likumpārkāpēju vai ģimenes locekli, kurš ir konfliktā ar bērnu, un, gaidot uzklaušāšanu, aizsargātu bērnu no nelabvēlīgas vides.

Daudzsološa prakse

Bērnu saskares ar atbildētājiem novēršana

Igaunijā, Tartu Cietušo atbalsta centra (*Tartumaa Ohvriabikeskus*) ēkas sētas pusē ir ierīkota atsevišķa ieeja īpaši traumētiem bērniem. Arī dažām tiesas zālēm Somijā ir atsevišķas ieejas, un atsevišķas ieejas un uzgaidāmās telpas ir augstu vērtēts tiesu namu aspekts Apvienotajā Karalistē.

Igaunija. Atsevišķa ieeja Tartu Cietušo atbalsta centra ēkas sētas pusē.

Diskriminācijas aizliegums

Eiropas Padomes pamatnostādņēs diskriminācijas aizliegums, bērnu intereses, cieņa un tiesiskums ir minēti kā bērniem draudzīgas tiesu sistēmas pamatprincipi. Aptaujātie speciālisti atzīst, ka diskriminācijas aizliegumam ir īpaša nozīme attiecībā uz bērniem ar invaliditāti un dažādu nacionālo un etnisko izcelsmi.

Lai gan spēkā ir tiesību normas, paredzot vienlīdzīgu attieksmi, respondenti uzsver, ka attiecībā uz bērniem, kuri atrodas neaizsargātā stāvoklī, pastāv problēmas, kas dažādās valstīs atšķiras. Dažās valstīs respondenti norāda galvenokārt uz izturēšanos pret romu bērniem, citās – uz cilvēku tirdzniecībā cietušajiem. Visos gadījumos respondenti uzsver vajadzību pielāgoties bērnu īpašajām vajadzībām un paust bažas par kompetences trūkumu personām, kuras kontaktējas ar bērniem, un tiesu iestāžu pieejamību.

“[...] Nav sistēmas, lai parūpētos par šiem bērniem [ar invaliditāti], neviens nevēlas uzņemties problēmu risināšanu. [...] Manuprāt, tiklīdz mums ir darīšana ar bērnu, kam ir problēmas, kuru risināšanā jāiesaistās dažādiem speciālistiem – sociālā darba, medicīnas, izglītības un tieslietu –, mēs pēkšņi redzam, ka sistēma nedarbojas, jo nav paredzēta, lai uzņemtos rūpes par šiem bērniem.”
(Francija, prokurors)

Tiesvedībā pret bērniem ir jāizturas vienlīdzīgi neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, etniskās vai sociālās izcelsmes, ģenētiskajām īpašībām, valodas, reliģijas vai pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, piederības nacionālajai minoritātei, īpašuma, izcelsmes, invaliditātes, vecuma, dzimumorientācijas, dzimumidentitātes vai dzimumizpaušmes. Dalībvalstīm ir jāpievērš pastiprināta uzmanība bērniem, kuri atrodas īpaši neaizsargātā stāvoklī, piemēram, bērniem, kuri dzīvo galējā nabadzībā, un nošķirti migrantu bērniem.

Vienlīdzīgas attieksmes nodrošināšana pret visiem tiesvedībā iesaistītiem bērniem

- Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES būtu jāgādā par vienlīdzīgas attieksmes nodrošināšanu pret bērniem. Tas attiecas tiklab uz visām procesuālajām garantijām, kā uz visiem pakalpojumiem, kas bērniem tiek sniegti pirms un pēc viņu iesaistīšanās tiesas procesā, kā arī tiesas procesa laikā. Datim par tiesu iestāžu pieejamību bērniem jābūt pieejamiem attiecībā uz visiem bērniem sadalījumā pa grupām (piemēram, par bērniem, kuri atrodas īpaši neaizsargātā

stāvoklī), lai nodrošinātu mērķorientētu pieeju un uzraudzītu tiesu iestāžu pieejamību.

- Respondenti pauž bažas par kompetences trūkumu daudzveidības jautājumos, kas var padarīt pakalpojumus mazāk pieejamus. Visi speciālisti ir jāinformē par dažādiem neaizsargātības faktoriem, kam var būt pakļauti bērni, un darbs ar neaizsargātajiem bērniem jādeleģē vai jāveic sadarbībā ar ekspertiem. Aizsardzības un drošības pasākumu paketēs ir jāiekļauj vadlīnijas un protokoli, lai palīdzētu speciālistiem veikt šīs procedūras.
- Apvienotās Karalistes respondenti atzinīgi vērtē Apvienotās Karalistes iniciatīvu iztulkot esošos bērniem piemērotos materiālus dažādās valodās. Viņi min arī citus pozitīvas prakses piemērus, tostarp to, ka seksuālā vardarbībā cietušu meiteņu iztaujāšana policijā tiek uzticēta sievietēm, kā arī Apvienotās Karalistes vadlīnijas prokuroriem par personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem iztaujāšanu. Dalībvalstīm ir jāpieņem īpašas vadlīnijas un noteikumi, kuros ir reglamentēta un konkretizēta atbalsta sniegšanas kārtība tiesvedībā iesaistītiem bērniem, tostarp noteikts, ka bērniem jāsaņem pietiekama informācija viņiem saprotamā valodā un formātā, ņemot vērā vajadzību pēc mutiskas un rakstiskas tulkošanas un ar fiziskiem un citādiem traucējumiem saistītus šķēršļus.
- Dalībvalstīm īpaši jāraugās, lai bērniem, kuri atrodas īpaši neaizsargātā stāvoklī, tiktu atvieglota tiesu iestāžu pieejamība un nodrošināta vajadzīgā juridiskā palīdzība, juridiskā pārstāvība un atbalsts.

FRA DARBĪBA

Pievēršanās problēmai par naidīgumu pret bērniem ar invaliditāti

Apzināts naidīgums pret bērniem ar invaliditāti ir joma, par kuru ES dalībvalstīs ir pieejami ļoti nepilnīgi dati. FRA ir nolēmusi īstenot inovatīvu projektu, lai aplūkotu tādas problēmas kā nepazīnoti vardarbības gadījumi, atbalsta trūkums un vāja informētība par tiesībām bērnu ar invaliditāti vidū un kartētu šo problēmu risināšanas praksi.

Visaptveroša salīdzināma informācija par tiesību aktiem, politiku un ES pieejamiem pakalpojumiem palīdzēs ES iestādēm, ES dalībvalstīm un pilsoniskajai sabiedrībai efektīvi apkarot šo naidīgumu. Ziņojums būs pieejams 2015. gadā.

Plašāku informāciju sk. <http://fra.europa.eu/en/project/2012/children-disabilities-targeted-violence-and-hostility>

Bērnu interešu ievērošanas princips

Eiropas Padomes pamatnostādnēs bērnu interešu ievērošana ir minēta kā viens no četriem bērniem draudzīgas tiesu sistēmas pamatprincipiem.

Lai gan pētījumā iesaistīto ES dalībvalstu normatīvajā regulējumā bērnu interešu jēdziens lielākoties ir iekļauts, vairums respondentu to uzskata par sarežģītu, neskaidru un interpretējamu terminu un norāda, ka trūkst instrumentu, lai noskaidrotu un novērtētu, vai bērnu intereses ir ievērotas, un par to ziņotu. Respondenti kritizē konkrētas definīcijas trūkumu, sakot, ka tas var novest pie manipulēšanas, subjektivitātes un lēmumiem, kas faktiski neaizsargā bērnu intereses.

“Bērna intereses – kādā izpratnē? Krimināltiesībās galvenais ir noskaidrot patiesību, objektīvu patiesību. Bērnam, kas cietis noziedzīgā nodarījumā, tas nozīmē vainīgā sodīšanu.” (Bulgārija, tiesnesis)

Bērnu tiesību komiteja¹ norāda, ka “pieaugušo spriedumi par bērna interesēm nevar būt svarīgāki par pienākumu ievērot konvencijā noteiktās bērna tiesības. Tā atgādina, ka konvencijā nav noteikta tiesību hierarhija; visas tajā paredzētās tiesības ir “bērna interesēs”, un nevienas tiesības nedrīkst mazināt, negatīvi interpretējot to, kas ir vai nav bērna interesēs”.

Lai atvieglotu šā principa izpratni un izmantošanu, komiteja ir noteikusi septiņus aspektus, kas jāņem vērā, izvērtējot bērnu intereses: bērnu tiesības paust viedokli saistībā ar jebkuru lēmumu, kas viņus skar, bērna identitāte, ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana, bērna aprūpe, aizsardzība un drošība, neaizsargātības stāvoklis, tiesības uz veselību un tiesības uz izglītību.

Bērnu interešu ievērošanas principa piemērošana

- Bērnu interešu ievērošana nozīmē bērnu tiesību ievērošanu. Kā skaidro Bērnu tiesību komiteja, bērnu interešu ievērošana ir jāuzskata par tiesībām, principu un procedūras noteikumu. Lai izvairītos no negatīvas interpretācijas, ir vajadzīgi skaidri juridiski kritēriji, bet šķiet, ka to nav.
- Speciālisti arī norāda, ka trūkst instrumentu, lai noskaidrotu un novērtētu, vai bērnu intereses ir

1 Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts), CRC/C/GC/14.

ievērotas, un par to ziņotu. Tāpēc tiesību aktos ir jāiekļauj arī prasība lēmumos "paskaidro[t], kā lēmumā ir ievērotas tiesības, proti, kas ir uzskatīts par atbilstošu bērna interesēm, kādi kritēriji ir lēmuma pamatā un cik liela nozīme bijusi bērna interesēm salīdzinājumā ar citiem apsvērumiem"².

Speciālistu apmācība

Eiropas Padomes 2010. gada pamatnostādnes³ ir skaidri noteiktas – lai nodrošinātu bērnu efektīvu līdzdalību, bērniem ir jākontaktējas ar specializētiem un apmācītiem profesionāļiem, kuriem bērni būtu jāinformē, jāuzklausā un jāaizsargā.

Tomēr tā vienmēr nenotiek. Tas, ka speciālisti, kuri strādā ar bērniem, ir jāapmāca, kļūst īpaši skaidrs, ja ņem vērā aptaujāto speciālistu zemo informētības līmeni par Eiropas Padomes pamatnostādņēm. Speciālistiem ir jāsaņem apmācība par bērnu vajadzībām un tiesībām, komunikācijas metodēm un bērniem draudzīgu tiesas procesu, ņemot vērā vecuma atšķirības un personīgos apstākļus.

"Līdz šim man daudzos gadījumos [...] ir šķitis, ka intuitīvi es, iespējams, esmu rīkojusies pareizi, bet, protams, ir labi uzzināt, kā pareizi rīkoties, raugoties no psiholoģiskā viedokļa, un pēc tam spēt labot kļūdas un neaizmirst, ka jāievēro arī šīs pamatnostādnes. Es gribētu, lai būtu daudz vairāk šādu apmācības programmu, jo juridiskajā izglītībā neko tādu nemāca." (Vācija, tiesnesis ģimenes lietās)

No aptaujātajiem speciālistiem aptuveni divas trešdaļas ir piedalījušies apmācības programmās, un sociālā darba speciālisti ir piedalījušies apmācībā biežāk nekā juridiskie speciālisti. Lai gan vairāku valstu tiesiskajā regulējumā noteikts, ka apmācība ir obligāta, parasti mācības tiek piedāvātas un apmeklētas pēc brīvprātības principa. Darbojas vairākas veiksmīgas apmācības programmas, taču šķiet, ka dažās dalībvalstīs to pieejamība ir ļoti ierobežota. Daudzi speciālisti iesaka uzlabojumus, piemēram, papildu apmācību tiesnešiem par komunikāciju ar bērniem un papildu apmācību sociālā darba speciālistiem par tiesību sistēmām. Speciālisti turklāt uzskata, ka bērnu tiesvedības metožu sekmes ir atkarīgas no vairākiem faktoriem, tostarp no personības, bērnu audzināšanas un sadarbības.

"Mums nevajadzētu pieļaut, ka lietas, ko būtu varējuši atrisināt pieredzējuši speciālisti, paliek neatrisinātas tāpēc, ka izmeklētājiem, prokuroriem, policijas izmeklētājiem un/ vai tiesnešiem vai tiesībaizsardzības iestādēm kopumā trūkst kompetences un pieredzes. Pienāk brīdis, kad cilvēki viņas tiesu sistēmā. Kur ir problēma? Problēma ir šo amatpersonu, mūsu, valsts apmācības trūkums. Problēma ir mūsu nekompetence." (Bulgārija, tiesnesis)

Daudzi respondenti uzskata, ka visās bērnu justīcijas sistēmas profesionālajās jomās trūkst specializācijas un atbilstošas apmācības par darbu ar bērniem. Respondenti uzskata, ka juridiskie speciālisti gūtu labumu no apmācības par saskarsmi ar bērniem, bet sociālā darba speciālisti – no apmācības par tiesību aktiem, kas saistīti ar bērniem.

Vispārēja apmācība un apmācība darba vietā visiem speciālistiem, kuri kontaktējas ar bērniem

- ES dalībvalstīm, kā arī dalībvalstu un Eiropas profesionālajām apvienībām jānodrošina, ka speciālisti, kuri strādā ar bērniem, saņem obligātu apmācību par bērnu tiesībām, komunikāciju ar bērniem un tiesību aktiem, kas saistīti ar bērniem. Tas attiecas ne vien uz tiesnešiem un prokuroriem, bet arī uz kontaktpersonālu, piemēram, policijas un tiesu darbiniekiem.
- Jāorganizē apmācības kursi valstu līmenī ar saskaņotām mācību programmām, lai speciālistiem nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas saņemt apmācību un nepieļautu nevienlīdzīgu attieksmi pret bērniem atkarībā no viņu dzīvesvietas. Jāveicina daudzsoļošanas prakses apmaiņa dalībvalstīs un starp dalībvalstīm un ES apmācības moduļu izstrāde.
- Apmācība jāpapildina ar uzraudzību un daudzdisciplīnu prakses apmaiņu starp speciālistiem.

² Turpat.

³ Eiropas Padomes (2010), *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice*, IV iedaļa A 4, 5.

Daudzsološa prakse

Policijas darbinieku apmācība par bērnu iztaujāšanu

Somijā policijas un veselības aprūpes darbiniekiem, kuri uzklausa bērnus, tiek piedāvāta gadu ilga starpdisciplīnu apmācības programma par bērnu iztaujāšanu. Apmācību organizē Valsts policijas pārvalde un Tiesu psihiatrijas centrs. Šos kursus ir apmeklējusi lielākā daļa policijas darbinieku un psihologu, kuri piedalās kriminālprocesā, un viņi kopumā atzīst, ka tie ir palīdzējuši padarīt iepriekšējās uzklaušanās procesu bērniem draudzīgāku.

Arī Horvātijā policijas darbiniekiem ir jāpiedalās trīs mēnešu apmācības programmā, ko organizē Iekšlietu ministrija. Pēc kursu pabeigšanas viņi saņem sertifikātu un ir tiesīgi parakstīt policijas ziņojumus lietās, kurās iesaistīti bērni.

Daudzdisciplīnu sadarbība

Starptautiskos standartos, piemēram, Eiropas Padomes vadlīnijās, ir ieteikts stiprināt profesionālo sadarbību starp dažādām disciplīnām, lai vienkāršotu procedūras un lēmumu pieņemšanu.

“Mūsu tiesu sistēmas pamatā ir sacīkstes princips, tomēr vienlaikus tas ir sadarbības process, un es šeit nepazīstu nevienu praktizējošu juristu, kurš nestrādātu saskaņā ar šiem pamatprincipiem. Mēs sadarbojamies.”
(Apvienotā Karaliste, sociālais darbinieks)

Daudzdisciplīnu un starpdisciplīnu sadarbība var izpausties dažādi. Tā var attiekties uz vispārējiem sadarbības veidiem, kas ir daļa no fundamentālas pieejas tiesas procesam, un var būt saistīta ar konkrētiem gadījumiem. Tā var pastāvēt arī dažādos virzienos – vienā profesionālā grupā vai starp dažādām profesijām (piemēram, kā sociālā darba un juridisko speciālistu komandas darbs), vienā vai dažādās tieslietu jomās (piemēram, kā krimināltiesisko un civiltiesisko procedūru labāka koordinēšana) vai kā abu virzienu kombinācija (piemēram, tiesnešu

un sociālo darbinieku apmaiņa ar paraugpraksi vai darbs pie lietām, kurās piedalās kriminālprocesos un civilprocesos iesaistīti bērni).

Vairākas valstis ir parakstījušas formālus nolīgumus vai protokolus par profesionālās sadarbības veicināšanu. Tomēr pārsvarā daudzdisciplīnu sadarbībai ir neformāls raksturs un tās pamatā ir personiski tieklī un sakari. Respondentu piemēros ir stāstīts gan par formālo, gan neformālo sadarbības sistēmu veiksmēm un neveiksmēm, līdz ar to nav skaidrs, vai vienai sistēmai ir priekšrocības salīdzinājumā ar otru. Par spīti veiksmes stāstiem ES dalībvalstīs šādas sistēmas nav plaši izplatītas.

“Katrs no mums strādā atsevišķi. Daudzdisciplīnu sadarbība ir sarežģīta un nav pašsaprotama. Jo vairāk mēs iemācīsimies par daudzdisciplīnu sadarbību, jo labāk spēsim to īstenot.” (Francija, NVO)

Respondenti uzskata, ka dažādo iesaistīto speciālistu rīcības koordinēšanai un sadarbībai visā tiesas procesa laikā ir izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu bērniem draudzīgu tiesu sistēmu, samazinot uzklaušanās skaitu, saīsinot tiesvedības ilgumu, nodrošinot bērniem sistemātisku informāciju un garantējot piemērotus uzklaušanās apstākļus. Tādā gadījumā bērni tiek labāk sagatavoti, informēti, aizsargāti un atbalstīti.

Sadarbība paraugprakses un rezultātu gūšanai

- ES dalībvalstīm, kā arī dalībvalstu un Eiropas profesionālajām apvienībām ir jāveicina institucionālā sadarbība un daudzdisciplīnu pieeja, nodrošinot finansējumu saistītiem apmācības kursiem.
- Respondenti uzskata, ka trūkst daudzdisciplīnu pieejas veicināšanai vajadzīgo profesionālo koordinācijas mehānismu, bet tas nozīmē, ka prakse netiek saskaņota un procedūras aizkavējas. Dalībvalstīm un attiecīgos gadījumos ES jāgādā par šādu mehānismu ieviešanu. Sadarbības sekmēšanai speciālistu vidū ir jāveicina arī standarta darbības procedūras.

Daudzsološa prakses

Kriminālietu un civillietu izmeklēšanas koordinēšana

Vācijā saskaņā ar Minhenes modeli (*Münchner Modell*) ir noteiktas kriminālietu un civillietu izmeklēšanas koordinēšanas vadlīnijas, lai izvairītos no daudzkārtējas bērnu uzklausišanas, jo īpaši lietās par vardarbību ģimenē un seksuālu vardarbību. Bērnu uzklausišanu vienmēr ieraksta video formātā un ierakstu nodod bērnu aizsardzības dienestiem, kas to izmanto kopīgi ar izmeklētājiem. Modeļa mērķis ir, cieši sadarbojoties un nekavējoties sniedzot informāciju visiem procesa dalībniekiem (juristiem, bērnu aizsardzības dienestiem, ekspertiem, bērnu advokātiem), palīdzēt vecākiem rast risinājumu aizgādības un saskarsmes tiesību jautājumos.

Specializētas daudzdisciplīnu vienības cietušo bērnu atbalstam

Visā Francijā slimnīcās ir izveidotas aptuveni 50 specializētas daudzdisciplīnu medicīniskās un juridiskās vienības (*Unités d'Accueil Médico-Judiciaires*), kas palīdz kriminālprocesā. Šīs vienības bieži uzreiz pēc pārbaudēm palīdz ģimenēm un bērniem sazināties ar NVO cietušo atbalstam. Tajās ir arī apvienota vienuviet bērnu uzklausišana, medicīniskās un psiholoģiskās pārbaudes. Ar šīm centralizētajām programmām tiek nodrošināts, ka bērnu iztaujāšana un pārbaudes notiek bērniem draudzīgā vidē. Turklāt process tiek vienkāršots, izvairoties no nevajadzīgas kavēšanās un daudzkārtējām pārbaudēm.

Kriminālprocesos un civilprocesos kā vecāku šķiršanās procesa dalībnieki vai noziedzīgos nodarījumos cietušie un liecinieki katru gadu piedalās tūkstošiem bērnu. Piedalīšanās tiesas procesā var būt smags pārbaudījums ikvienam. Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra (FRA) ir pētījusi, vai tiesvedībā tiek ievērotas bērnu tiesības. FRA uz vietas veiktā darba rezultāti, kuru pamatā ir intervijas ar speciālistiem un bērniem, liecina, ka vēl jāiegulda liels darbs, lai tiesu sistēmu visā Eiropas Savienībā (ES) padarītu bērniem draudzīgāku. Kaut gan visas ES dalībvalstis ir apņēmušās nodrošināt, lai visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt tiktu ņemtas vērā bērna intereses, praksē ne vienmēr tiek ievērotas bērnu tiesības tikt uzklautiem, tiesības uz informāciju un aizsardzību, kā arī diskriminācijas aizliegums. Tāpēc ES atbalsta Eiropas Padomes 2010. gada *Pamatnostādnes par bērniem draudzīgu tiesu sistēmu*. ES vēlas palīdzēt dalībvalstīm tiesu sistēmās uzlabot bērnu tiesību aizsardzību un sekmēt viņu jēgpilnu līdzdalību, tādējādi uzlabojot tiesu sistēmu darbību.

Papildu informācija

Papildu informācija par bērnu tiesībām ir pieejama šādās FRA publikācijās.

- *Mapping child protection systems in the EU* (Bērnu aizsardzības sistēmu kartēšana ES) (2014), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection>.
- *Guardianship for children deprived of parental care* (Bez vecāku aprūpes palikušu bērnu aizbildnība) (2014), rokasgrāmata <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship>.
- *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013* (Pamattiesības: problēmas un sasniegumi 2013. gadā) (2014), gada ziņojums <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/fundamental-rights-challenges-and-achievements-2013>.
- *Fundamental Rights Conference 2010: ensuring justice and protection for all children* (2010. gada pamattiesību konference: tiesiskuma un aizsardzības nodrošināšana visiem bērniem) (2011), konferences dokuments <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/fundamental-rights-conference-2010-ensuring-justice-and-protection-all-children>.
- *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in European Union* (Rādītāju izstrāde bērnu tiesību aizsardzības, ievērošanas un veicināšanas jomā Eiropas Savienībā) (2010) <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/developing-indicators-protection-respect-and-promotion-rights-child-european-union>.

Pārskats par FRA darbu bērnu tiesību jomā ir pieejams <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Publikāciju birojs

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālrunis: +43 158030-0 – Fakss: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2015. g.
Ilustrācijas: © FRA

Print: ISBN 978-92-9239-762-3, doi:10.2811/9137
PDF: ISBN 978-92-9239-792-0, doi:10.2811/75678